

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 208. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_599-txt-shoot-idm5919.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

XVIII.

(Den 10de September.)

Mine Herrer!

Det er *Napoleon*, jeg i Dag skulde indføre hos Dem, *hans* Kæmpeskygge, der for Deres Øjne skulde skride over Alper og Pyrenæer, over Middelhavet og den halve Verden; og det maa ikke undre Dem, at jeg betænker mig et Øjeblik først og føler Trang til at skrifte, fra hvad Standpunkt jeg som Historiker betragter vor Tids mærkværdigste Mand, under sin Lykke forgudet mer end nogen dødelig siden de gamle Hedning-Dage, og efter sit Fald mishandlet, ej blot af Sir Hudson Lowe, men af utallige Penne, ikke blot som den lumpneste Røver, men – deri har Franskmændene Ret – som Prometevs fængslet til Klippen, omringet af Gribbe, der udhakkede den dog aldrig fortærede Lever. Jeg føler vist nok ikke *den* Smerte derved, som Napoleons Forgudere; thi til *dem* har jeg aldrig hørt; men jeg føler den dybe Uvilje, som skal besjæle os, naar Asnet sparker den døende og den døde Løve, naar Uslinger trampe paa Stormænds Grave, hvis overordentlige Kræfter aldrig var saa misbrugte, de jo ære baade Skaberen og Menneske-Naturen, og hvis vældige Bedrifter, hvad de saa end kostede, umulig under et vist Forsyns Styrelse kan være for dyrekjøbte. Jeg véd imidlertid meget godt, at kun faa er enige med mig om den rent historiske Betragtning af Fortiden og dens Storværk, hvorpaa jeg 210stedse mere beflitter mig; thi ligesom vore Børn altid pleje [at spørge] om enhver Gestalt, vi fremstille for dem: "Var han god?" saaledes har Middelalderens Munke og den nyere Tids Historieskrivere vænt al Verden til, om enhver historisk Person baade først og sidst at spørge: "Var han af vor Tro og vort Parti?" eller: "Var han dydig og oplyst?" thi disse to Spørgsmaal, skjönt de klinge noget forskjellig, løbe sædvanlig ud paa ét.

Med Forord vil jeg derfor sige: Napoleon var hverken af min Tro eller af mit Parti, og hverken hvad jeg i højere Forstand kalder dydig eller oplyst; men naar jeg skulde nævne nogen af alle dem, der i hans Dage spillede anselige Roller, som jeg tror vilde brugt hans Magt og Myndighed bedre eller misbrugt den mindre, da vilde jeg komme i stor Forlegenhed; og saa længe man for Bedrifternes Skyld heller kaster et Slør over Blüchers og Wellingtons, for ikke at tale om Cæsars og Avgust's Dyder, end man løfter det, da paastaar jeg, Napoleon burde ogsaa være fri for de Straffepreakener, det kun er mandigt og ædelt at holde for de levende, men blandt andet latterligt at spille paa de døde.

Det er sørgeligt at se saa stor en Mand, stor ej blot som Kriger, men ogsaa som Statsmand, Tænkter og Lovgiver, med saa urimelige Indbildninger om sin egen Dyd og Forstand, saa fremmed for Himlen og saa vantro paa alt det dybe og vidunderlige i Menneske-Naturen; men i alt dette lignede han jo sin Tid og sit Folk, saa hvad der i denne Henseende udmærker ham, er kun, at han^{*}Her fattes et Blad i Manuskriptet. Jfr. dog her efter S. 227 ff. (Udg.s Anm.)

Napoleon har selv fortalt nogle Smaatræk fra sin Barndom, hvoriblandt det morsomste er, at han 5-6 Aar gammel gik i Skole hos en Matrone, som ellers havde 211lutter Smaapiger, og var her som eneste Dreng alles Yndling. Han plejede da bestandig at gaa til og fra Skole med en af de kjønneste Smaapiger ved Haanden, og da han aldrig kunde holde sine Strømper rigtig oppe, gjorde Drengene et Rim og sang efter ham, omtrent som man kunde sige:

Napoleon
Med Hoserne om Hæle
Ta'r GiacomINETTE ved Haand,
Hendes Hjærte vil han stjæle;

hvorover den lille storagtige Person blev saa arrig, at han stred løs, med hvad han fik fat paa, og synes at være sluppen bedre derfra, end han fortjente.

Napoleon voxte for Resten op paa Kadet-Akademiet i *Brienne* (1779-83), en lille By ved Aube-Floden i Champagne, som i alle Maader skylder Napoleon sin Navnkundighed; thi her var det, han i 1814 kæmpede fortvivlet for sin Kejser-Krone og tabte den. Efterretningerne om hans Opførsel i Brienne lyde forskjellig, men om hans overordentlige Flid og Nemme ens, og i Krigsministeriet har man fundet hans Skudsmaal fra 1783 saa lydende: "Hr. de Bonaparte, født 15de Avgust 1769, 4 Fod 10 Tommer og 10 Linjer høj, velbygget, frisk

og sund, lydig, retskaffen, taknemmelig og meget ordentlig, har bestandig udmærket sig i Matematikken, kan temmelig godt Historie og Geografi, men er meget svag i Latinen og de skjønne Videnskaber. Han kan blive en ypperlig Sømand og fortjener at stige til Akademiet i Paris." Her kom han 1783 og blev allerede 1785, 16 Aar gammel, ansat som Artilleri-Officer. Hans Lærer i de skjønne Videnskaber (en Monsieur Domairon) sammenlignede ham ikke ueffent med en Granit-Blok, oplødet i et ildsprudende Bjærg; men hans tyske Lærer (Hr. Bauer) erklærede ham ubarmhæjrtig for en stor Dumrian, fordi han ikke kunde Tysk, og selv da han hørte, han var den største Matematiker paa Akademiet, lod han sig dog ikke deraf forvilde, men udbrød: "Ja, har jeg ikke nok altid tænkt, at Matematikken var kun for Kjødhoveder!"

Plutark var Napoleons Yndlings-Bog, og mens han laa i Garnison i Valence (Dauphiné) og Auxonne (Bourgogne), gav han sig af Kjedsommelighed til at være Forfatter: hans lille Korsikas-Historie, republikansk og antifransk, sendte han Paoli; men den blev aldrig trykt og er forsvunden. Derimod har man faaet et andet af hans Ungdoms-Arbejder trykt, en Prisaafhandling nemlig fra 1786, som blev kronet af Akademiet i Lyon for Besvarelsen af det Spørgsmaal: "Hvilken Tænkemaade der bedst tjener til at gjøre Mennesket lykkeligt?"

Langt vigtigere for os er hans Brev til Paoli i 1789, hvor han ytrer sig med største Harme om den franske Undertrykkelse af Korsika ved "Soldater, Jurister og Skattefogeder"; og da nu *Paoli* 1790 efter Mirabeaus Forslag kaldtes tilbage til Korsika og fik 1792 øverste Kommando, da gik Napoleon ogsaa til Korsika som Major ved Landeværnet, dog var han i Paris baade 20de Juni og 10de August og gjorde siden det daarlige Tog til Sardinien med 1793. Kort efter gjorde Paoli Opstand, og da Napoleon med sin Familie modsatte sig, blev de højtidelig landsforviste 27de Maj 93, hvorpaa Napoleon gik til den italienske Armé, hvortil han hørte, og hans Familie blev i Marseille, hvor hans Broder Josef ægtede Kjøbmand Clarys Datter Julie, Søster til Dronningen i Sverrig, som Napoleon skal have friet til.

Nu fulgte Toulons Belejring, hvorved Napoleon, man véd ikke ved hvis Anbefaling, blev sat til at bestyre Artilleriet og modtoges 12te September meget koldt af *Carteaux*, men anbefalede sig siden varmt ved Malbosquet og Mulgrave. Vel nævnede Konvents-Kommissærerne end ikke hans Navn i deres Indberetning, men General *Dugommier* bad derimod Velfærds-Komiteen lægge vel Mærke til den unge Mand, som vilde lægge en stor Vægt i Skaalen, paa hvad Side han valgte. - *Dugommier* fra Guadeloupe, født 1736, Millionær før Revolutionen, fik til sidst Anførslen ved Toulon og blev saa Overgeneral ved Pyrenæerne, hvor han faldt ved St. Sebastian den 17de November 94. - Det var altsaa ved hans Anbefaling, Napoleon blev Brigade-General 25de Januar 94, og efter at have berejst Provences Kyst, for at ordne Forsvars-Anstalterne mod Landgang, modtog han Befalingen over Artilleriet ved den italienske Armé.

Denne Armé var egentlig kun opstillet mod *Sardinien*, som for engelske Penge strax tog Del i Krigen og agtedes fra gammel Tid for Besidder af Alpepassene og Nøglen til Italien. Dette sardiniske Rige besidder rigtig nok Montblanc og alle de højeste Alper, men er selv et opflydt Bjærg af sildig Dannelse. Det var nemlig Greverne af Savoyen, der smaalig havde erhvervet Piemont og Nizza og blev Hertuger 1416. Først i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede (1713) fik Hertugen Kongetitel og Sardinien, hvorpaa Karl Emanuel III. spillede en ansélig Rolle fra 1730-73; men hans Søn, Victor Amadeus III, som nu sad paa Tronen, var en ubetydelig Person, og uden synderlig Modstand indtog Franskmændene 1792 under *Montesquiou* Savoyen og Nizza; men da *Montesquiou* paa samme Tid faldt i Unaade, fordi han ikke vilde bemægtige sig Genf, og rømte derfor Landet, blev Erobringen indtil Napoleons Dage ej dreven videre; Hovedkvarteret var bestandig i Nizza, og den sardiniske Lejr ved Saorgio, som beherskede Vejen til Piemont og Lombardiet, agtedes for uindtagelig. Napoleon kom til Nizza i Februar 94 og hittede snart paa Raad og tvang, ved en dristig Bevægelse i April og Maj til Oneglia og Ormea, Sardinierne til at rømme deres faste Lejr. Denne Fordel blev imidlertid ikke benyttet, da Overgeneralen *Dumerbion* var en gammel, gigtsvag Mand, og 9de Thermidor kom imellem. I Følge 214den var Napoleon, ventelig som en god Ven ad Robespierre den yngre, Kommissær ved den italienske Armé, 15 Dage arresteret, slap vel ud, men blev i Maj 95 forsat til Infanteriet og, da han i Paris mukkede mod Aubry, befalet at gaa til Vendeen, hvorimod han tog sin Afsked.

Nu laa da Napoleon ledig i Paris med smal Kost og havde i Sinde at gaa til Konstantinopel og sætte det tyrkiske Artilleri paa en bedre Fod; men de i Velfærds-Komiteen, der havde brugt ham i den italienske Armés Anliggender, erklærede ham for værd at beholde.

(13de Vendémiaire, 5te Oktober, 95.)

Napoleon blev nu General i det indre og havde altsaa Levebrød, men han ønskede mer og fik Overanførslen over den italienske Armé 23de Februar 96 efter *Scherer*, en Baseler, som først havde staaet i østerrigsk Tjeneste, der vel i November 95 havde slaaet Sardinierne og Østerrigere (ved Ceva og Loano) og var trængt frem til Savone, men havde ikke benyttet Sejren og blev derfor afløst.

Den 7de Germinal (27de Marts) ankom Napoleon i Nizza, hvor han fandt lidt over 30,000 Mand paa Benene, mod 40,000 Mand Østerrigere under Beaulieu og 20,000 Piemontesere under Colli; men han forefandt som Chef for Generalstaben *Berthier*, siden Prins af Wagram og Fyrste af Neufchatel, født i Versailles 1753, død i Bamberg ved et Spring ud af et Vindve 1ste Juni 1815, da han saa' Russerne marchere igjennem; Ingeniør-Oberst før Revolutionen. - Som Divisions-Generaler forefandt han *Augereau* (siden Hertug

af Castiglione, født i Paris 1757, hvervet til Neapel, hvor han saa var Fægtemester; 1815 vilde Napoleon ikke bruge ham, og han døde 1816 af Vattersot); [*Masséna, Serrurier, Joubert og Murat*].

Napoleon sagde til Armeen: "I er forsultne og mesten nøgne; Regeringen skylder jer meget, men den har ingen Ting; jeres Mod og Udholdenhed gjør jer Ære, men skaffer jer hverken Fordel eller Berømmelse (*gloire*); men jeg vil 215føre jer til Verdens frugtbareste Sletter, hvor I skal finde store Stæder og rige Landskaber, Ære, Glans og Rigdom. Skulde den italienske Armé ikke have Mod til at følge mig?"

Var Napoleon opsat paa at begynde sin Sejersbane, da var Hæren ej mindre utaalmodig for Brød; thi *det* var Skriget fra alle Sider, indtil Sejrene ved *Montenotte* og *Millesimo* 11te-14de April adskilte Østerrigere og Sardinere, aabnede Vejen baade til Turin og Majland, begejstrede Frankrig og forbavsede Evropa. At vurdere Napoleons Krigskunst, hvormed han omgik Alperne og skuffede Fjenden, maa vi overlade til de kyndige; men nævnes maa Oberst *Rampon*, der i en Skanse paa *Montelegino* med 1500 Mand opholdt det Østerrigske Centrum en hel Dag, saa Napoleon fik Stunder til at samle sine Kræfter ved *Montenotte*; thi herpaa berode vel Sejeren. Den østerrigske General *Provera* vandt ikke mindre Udmærkelse foran Slaget ved *Millesimo*, ved haardnakket med 2000 Mand at forsvare den gamle Borg *Cossaria* mod hele *Augereaus* Division; men da Slaget næste Dag tabtes, maatte han strække Gevær. Ved *Millesimo* udmærkede *Lannes* sig først; han var født i *Lectour* i *Gascogne* 1769, havde tjent sig op fra Soldat, var Adjudant ved den parisiske Nationalgarde 13de *Vendémiaire* og blev derved kjendt med Napoleon, som tog ham med til Italien, [han] blev Hertug af *Montebello*, men fik sit *Banesaar* 1809 i Slaget ved *Eslingen*.

Dagen efter Sejeren ved *Millesimo* havde 7000 Østerrigere under *Wukassowich* nær forstyrret det hele, da de af en Fejltagelse kom til *Deago*, det forrige Hovedkvarter; Napoleon sejrede imidlertid og vendte sig med sin Hovedstyrke mod *Colli*, som tabte Modet og trak sig tilbage fra *Ceva* og *Mondovi* paa *Turin*, hvor man slaaet af Skræk overgav Napoleon de Fæstninger, han forlangte, blot for en *Vaabenstilstand* (28de April).

216Nu udstedte Napoleon den første af sine navnkundige Proklamationer, der vel omsider blev til Spot, men var dog først længe til uberegnelig Opmuntring for de franske Hære, til Gru og Ulykke for deres Fjender: "Soldater!" hed det, "I har vundet sex Slag paa fjorten Dage, taget 21 Faner, 55 Kanoner, flere Fæstninger og *Piemonts* frugtbare Marker; over 10,000 Fjender har I dræbt eller saaret, og 15,000 har I fanget levende. Hidindtil sloges I for de golde Klipper; blottede for alt, har I vidst at undvære det, vandt Sejer uden Skyts, gik over Floder uden Broer, over Bjerge uden Sko, hjalp jer foruden *Brændevin* og tit uden Brød. Kun Republikkens *Falanx*, kun *Frihedens* Forsvarere, var i Stand til at lide, hvad I har lidt; derfor være I takkede, Soldater! et taknemmeligt *Fæderneland* skylder eder sin Lykke. Begge Krigshærene, som nys angreb jer dristig, de flygte nu bævende for jer. Men, Soldater! intet er gjort, saa længe noget staar tilbage; I indtog endnu hverken *Turin* eller *Majland*, og *Basseville's* Mordere trampe endnu paa *Gravene* af *Tarqvins* Overvindere. Tør man kanské sige: der findes dog dem iblandt jer, som blødsødne helst vendte tilbage til *Alpers* og *Apenniners* Aase? Nej, det kan jeg umulig tro; Sejerherrerne ved *Montenotte* og *Millesimo*, ved *Deago* og *Mondovi*, maa brænde af *Begjærlighed* efter at udbrede det franske Folks *Ros* i det fjærne."

Med det samme tilføjede han: "Italiens *Folkestammer!* den franske Hær er kun kommen for at bryde eders *Lænker*, Frankrig er en *Ven* af alle Folkene; kommer os derfor i *Møde* med *Tillid!* vi vil agte eders *Religion*, eders *Ejendom* og eders *Sæder*; med *Højmodighed* føre vi *Krigen*, thi vi er kun *Fjender* ad *Tyrannerne*, som nedværdige eder til *Slaver*."

Heraf var det klart, Napoleon vilde ikke slumre paa sine *Lavrbær*; men han sagde det rent ud i sit *Brev* til *Direktoriet*, hvor det hed: "*Ceva*, *Coni* og *Alessandria* er 217i vore Hænder, og De kan da foreskrive *Sardinien*, hvilke *Freds*betingelser De vil; thi vil man ikke indgaa dem, beholder jeg *Fæstningerne* og rykker mod *Turin*. Imidlertid brækker jeg i *Morgen* op, for at drive *Beaulieu* tilbage over *Po* og bemægtige mig hele *Lombardiet*; og inden en *Maaned* staar jeg i *Tyroler-Bjærgene*, hvor jeg da haaber at møde *Rhin-Armeen*, saa vi kan forlægge *Krigs-Skuepladsen* til *Bajern*." Han bad imidlertid om *Forstærkning* og brugte blandt andet de mærkværdige Udtryk: "Man har sendt mig 40 ridende *Artillerister* uden *Heste*, men jeg skal bede om tolv *Kompagnier*; og lad det endelig ikke betros til *Skriverne*, som bruge ti Dage til at udstede en *Ordre* og kan være *hovedløse* nok til at forskrive mig dem fra *Holland*, saa jeg ser dem ikke før en *Gang* i *Oktober*."

Virkelig satte nu ogsaa Napoleon 7de *Maj* over *Po* ved *Piacenza*, hvor man mindst ventede ham, hvorpaa *Beaulieu* trak sig tilbage over *Adda*. Her stod da det berømte Slag den 10de *Maj*, som afgjorde *Lombardiets* *Skæbne* og bærer Navn af *Byen Lodi*, fordi det var om *Broen* herfra over *Adda*, det gjaldt. Bag den stod *Beaulieu* med sin Hær i *Slagorden*, og 30 svære *Kanoner* bestrøg *Broen*. Med *Berthier*, *Masséna*, *Lannes* og flere *Generaler* i *Spidsen* trængte imidlertid de forvovne *Kroppe* over *Broen*, tog *Kanonerne*, gjennembrød *Beaulieus* *Linje* og sprængte hele *Hæren*. Den 15de *Maj* holdt Napoleon triumferende sit *Indtog* i *Majland*.

I *Juni* sluttede nu *Kongen* af *Sardinien* en *Fred*, hvorved han afstod *Savoyen* og *Nizza* og lod *Franskmændene* beholde alle sine *Fæstninger* til den almindelige *Fred*. Hertugen af *Parma* havde allerede 9de *Maj* kjøbt *Vaabenstilstand* for 2 *Millioner* i klingende *Mønt*, 1700 *Heste* og 20 *Malerier*, hvilke de franske *Kunstkjendere* vilde vælge.

